

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

28.
ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI
2. CİLT

24 – 28 MAYIS 2010
İSTANBUL

Urla ve Seferihisar İlçeleri Yüzey Araştırması
2009 Yılı Çalışmaları

Yaşar ERSOY, Numan TUNA, Elif KOPARAL

AYRI BASIM

URLA VE SEFERİHİSAR İLÇELERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2009 YILI ÇALIŞMALARI

Yaşar ERSOY¹
Numan TUNA
Elif KOPARAL

Urla ve Seferihisar İlçeleri yüzey araştırması 2009 yılı çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleri ile TÜBİTAK, ODTÜ-TAÇDAM, ODTÜ Yerleşim Arkeolojisi Bölümü ve Klazomenai Kazıları'nın destekleri ile Bakanlık temsilcisi Zübeyde Aktaş denetiminde, Doç. Dr. Yaşar E. Ersoy ve Prof. Dr. Numan Tuna'nın bilimsel yönetiminde gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmaları Elif Koparal yönetiminde A. Ertan İplikçi'nin değerli katkıları ile Seda Eryılmaz, Maximillian G. Lubos ve Esra Terzi'nin özverili çalışmaları ile yürütülmüştür.

2006 yılından bu yana coğrafi bir birim oluşturan Urla-Çeşme Yarımadası üzerinde yer alan Teos ve Klazomenai polis yerleşimlerinin art-alanları ve merkezlerinde sistematik arkeolojik yüzey araştırması tarafımızdan gerçekleştirilmektedir (Harita: 1). Bölgede 1980'li yılların başından bu yana gittikçe artan modern yapılaşma çağdaş arkeolojik kuram açısından büyük önem taşıyan ikincil derecedeki arkeolojik sitlerin varlığını tehdit etmektedir. Bu nedenle Urla ve Seferihisar ilçelerinde yürütmekte olduğumuz projenin en önemli çıktılarından biri bölgede diyakronik olarak gerçekleştirdiğimiz sistematik yüzey araştırması yöntemi ile tüm arkeolojik sitlerin optimum düzeyde belgeleniyor olmasıdır. Çalışmanın temel amacı ise Urla-Çeşme yarımadası üzerinde yer alan birbirine komşu iki polis yerleşimi olan Klazomenai ve Teos'un toprak sınırlarına ilişkin bilgi edinmek ve merkeze bağlı ikincil yerleşimleri saptayarak her iki polis yerleşiminin arazi kullanımı ve yerleşim modellerine ilişkin bilgi üretmektir. Böylelikle her iki kent devletinin arazi kullanımı, yerleşim dokuları, yerleşim kademelenmesine ilişkin bilgi üretilerek dönemsel değişimleri çevresel, ekonomik ve politik faktörlerle açıklamak mümkün olmaktadır. Teos ve Klazomenai'nin art-alanlarında tutarlı bir metot ile gerçekleştirilmekte olan yüzey araştırmalarından elde ettiğimiz bilgiler farklı iç dinamikler ve değişkenlere sahip bu iki polis yerleşiminin kıyaslamalı çalışılmasına olanak tanımaktadır. Proje kapsamında Coğrafi Bilgi Sistemleri veritabanı kullanılarak

¹ Doç. Dr. Yaşar E. ERSOY, Urla – Klazomenai Kazıevi, Urla – İzmir,
Prof. Dr. Numan TUNA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerleşim Arkeolojisi
ABD TAÇDAM 06531 Ankara-Türkiye,
Elif KOPARAL, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yerleşim Arkeolojisi Bölümü, 06531 Ankara-Türkiye.

topografik ve çevresel koşullar belirlenmiş; daha sonra bu veriler yazılı kaynaklarla desteklenerek sınırlar hipotetik olarak önerilmiştir. Buna göre batı yönünde Güllbahçe Körfezi'nden, Kokar Burnu'na dek kuzey-güney doğrultusunda uzanan yüksek tepeler Klazomenai hinterlandını Erythrai'nin hinterlandından ayırırken, doğu yönünde Güzelbahçe'den Doğanbey'e uzanan dağlık alan Teos ve Klazomenai'nin Smyrna ile olan sınırlarını belirliyor olmalıdır. Tespit edilen sınırlar içerisinde arazi morfolojileri tepe, yamaç, vadi, kıyı olarak dört ana sınıfta gruplanmış ve intensif yöntemle yüzey araştırması gerçekleştirilecek alanlar söz konusu morfolojilerin eşit dağılımı göz önünde tutularak örneklenmiştir. Örneklenen alanlarda yüzey buluntusu yoğunluğu, görünürlülük değişken alınarak değerlendirilmektedir. Yüzeyde seramik buluntusu, mimari eleman, tarım terası, kült aktivitesi ile ilgili buluntu saptandığında koordinatlar Coğrafi Bilgi Sistemleri veri tabanına işlenmektedir. İskân alanlarında daha sonra bir yerleşim hiyerarşisi oluşturabilmeyi mümkün kılmak amacı ile yüzey buluntusunun dağılımı koordinatlandırılarak yerleşim boyutu hesaplanmaktadır. Saptanan tüm sitlerde intensif yöntemle diagnostik buluntuların tümü toplanmış, fotoğraflanıp çizilerek buluntu katalogu oluşturulmuştur.

Urla ve Seferihisar İlçeleri yüzey araştırmaları 2009 yılı çalışmaları I. Klazomenai Khorası II. Klazomenai Adaları, III. Teos khorası, IV. Teos nekropol alanları olmak üzere dört farklı alt-bölgede gerçekleştirilmiştir.

I. Klazomenai Khorası

2009 yılı çalışmaları kapsamında Klazomenai khorası sınırları içinde kalan 10 alanda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu 10 alandan Taşharmanı, Demircili Fidanlık, Delikkaya, Kiliseyanı, Arap Deresi ve Mersin Boğazı hariç diğerleri geçmiş yıllarda noktasal olarak saptanan ancak yüzey malzemesi sistematik olarak intensif yöntemle toplanmamış olan sitlerdir.²

Yıldız Tepe'nin kuzeybatısında yer alan Taş Harmanı Mevkii'nden güneybatıya doğru uzanan alçak tepeler ve yamaçlar da taranmış ve bu çalışma sonucunda yaklaşık 2 hektarlık alanda yoğun yüzey buluntusu belgelenmiştir. Buluntular Arkaik, Klasik, Roma ve Bizans dönemlerine tarihlenmektedir. Bu alan bir iskân alanı olmakla beraber kentin akropolü olarak belirlenen alana uzanan bir kutsal yol niteliği taşıyor olmalıdır. Yüksek bir anakaya parçasına oyularak oluşturulmuş nişli bir mekânın çevresinde ele geçen çok sayıda Arkaik dönem adak kandili parçaları bu düşüncüyü destekler niteliktedir (Resim: 1).

Urla İlçesi'ne bağlı Yağcılar Köyü'nden Demircili'ye dönen kavşakta yer alan Fidanlık'ta, iki hektarlık alanda az sayıda Roma ve Bizans Dönemi seramikleri ele

geçirilmiştir. Yüzey buluntusunun seyrek olması, büyük ölçüde bu alanda anakayanın yüzeye çok yakın olmasından kaynaklanır. Anakayanın yer yer işlendiği görülmüş ve anakaya üzerinde negatif mimarının izleri belgelenmiştir. Bu alan, yüzey buluntularının işaret ettiği üzere bir Geç Roma-Bizans iskân alanıdır.

Urla-İskele Mahallesi yakınında, Bardakçı Kulübesi olarak adlandırılan konumda, on hektarlık alanda yüzey buluntusu dağılımı belgelenmiştir. Buluntular söz konusu alanda Klasik, Roma ve Bizans dönemlerinde iskânın varlığına işaret eder.

Yağcılar Köyüne yakın Dutlu Pınar Mevkii'nde ormanlık alanda 136 m. yükseklikte 0.5 hektarlık bir alanı kapsayan iskân alanının yerleşim süreci yüzey buluntularına ilişkin olarak Roma ve Bizans Dönemine tarihlenmektedir. Yüzeyde seramiğin yanı sıra yapı taşları ve çatı kiremidi oldukça yoğundur.

Yine Yağcılar yakınındaki Delikkaya Mevkii'nde yüzeyde yoğun olarak konut temelleri, yapı taşları ve çatı kiremitleri belgelenmiştir. Ele geçen seramik buluntular yerleşimin Roma ve Bizans dönemlerinde iskân edildiğini ortaya koyar. Yüzey buluntusunun dağılımı iki hektardan az bir alanı kaplamaktadır.

Yağcılar köyüne yakın Kiliseyanı Mevkii'nde, Roma Dönemi'ne ait buluntuların yanı sıra Erken Tunç Çağı seramikleri de ele geçmiştir. Ancak yüzey yoğun olarak maki ile kaplı olduğundan buluntuların dağılım alanı net olarak saptanamamıştır (Resim: 2).

Çiftliktepe, Urla İskele Mahallesi'nden güneydoğuya doğru Koca Dere yönünde uzanan tepeler üzerindedir. Tepenin Klazomenai'nin merkez yerleşimine bakan kuzeydoğu yamacında tümülüs olması muhtemel yığma taş tepeler belgelenmiştir. Ele geçen pişmiş toprak lahit tabanı parçaları ve olası tümülüsler bu alanın Klazomenai'ye ait Arkaik Dönem nekropollerinden biri olduğunu düşündürmektedir. Aynı alanda ele geçen Roma ve Bizans dönemlerine ait seramik buluntular ve tarım terasları söz konusu alanın daha geç dönemlerde tarım amaçlı kullanıldığına işaret eder (Resim: 3).

Göller Mevkii olarak adlandırılan alanda yüzey görünürlülüğü az olmakla beraber yaklaşık üç hektarlık alanda seyrek Roma ve Bizans Dönemi seramiği belgelenmiştir. Buluntular söz konusu dönemde bu alanda çiftlik evlerinin varlığını akla getirir.

Helvacılar Mevkii'nden Ovacık Köyü'ne doğru uzanan iki dar boğaz olan Mersin Boğazı ve Arap Deresi ise tümüyle taranmıştır. Mersin Boğazı doğu-batı yönünde yaklaşık 2 km. Arap Deresi kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık 1.3 km. uzanan iki dar boğazdır. 1. Derece Doğal Sit alanı olarak tescillenen Mersinboğazı'nın batı ucunda inşaatı yarım kalmış yaklaşık 150 haneli bir site yer almaktadır. Boğazın her iki tarafında dik yamaçlarda yer yer yakın döneme ait tarım terasları izlenmektedir. Söz konusu alan antik dönem içinde tarım potansiyeli yüksek bir bölge olmalıdır. Ancak terasların yakın döneme dek kullanılmış olması antik dönemdeki kullanımını net olarak belgelememizi imkânsız kılmaktadır. Bununla beraber bu alanın antik dönemde de tarım amaçlı kullanıldığı öne sürülebilir. Zira boğazda dağınık halde yamaçlarda belli

² B. Aydın, "A Survey of Clazomenian Chora Territory in Turkey-İzmir-Urla 1997", *Hayat Erkanal'a Armağan; Kültürlerin Yansımaları*, Homer Kitabevi, 2006, İstanbul, 95-107.

noktalarda genişliği 1 hektardan az iskân alanlarının bulunması küçük çiftlik evlerinin varlığına işaret etmektedir. Alandaki yüzey buluntuları Roma ve Bizans Dönemlerine aittir. Arap Deresi adından da anlaşılacağı üzere ortasında bir derenin aktığı dar bir boğazdır. Yamaçlar nispeten daha yumuşak eğimli olup yerleşime uygundur. Boğazın kuzey ucunda bulunan geniş açıklık alanda 200 metre çapında alanda yakın zamanda terkedilmiş bir Rum köyüne ait kalıntılar mevcuttur. Yüzeyde yoğun olarak çatı kiremidi ve künk parçaları belgelenmiştir. Boğazın güneybatı yamaçlarında tarım terasları olduğu saptanmıştır. Bu alanda yüzeyde ele geçen Roma Dönemi'ne ait buluntular alanın söz konusu dönem içinde iskân edildiğini ve tarım amaçlı kullanıldığını ortaya koyar. Boğazın güney ucunda yer alan günümüze ait konutun çevresinde ise devşirme olarak kullanılmış Bizans Dönemi'ne ait sütun parçası, zeytin ezme silindiri ve Bizans Dönemi'ne ait seramikler belgelenmiştir. Yüzey buluntuları bu alanda Bizans Dönemi'nde bir çiftlik olduğunu ortaya koyar (Resim : 4).

2009 yılı çalışmaları ile beraber "Urla ve Seferihisar Yüzey Araştırması" projesi kapsamında belgelenen arkeolojik sit sayısı 189'a ulaşmıştır. Bugüne dek belgelenen sitlerden 141 tanesinin Klazomenai khorası sınırları içinde kaldığı belirlenmiştir. Klazomenai'nin art-alanında makro arkeolojik dönemler bazında yerleşim dokusu, yerleşim düzeni ve yerleşim hiyerarşisini belirlemeye yönelik mekânsal analizler için temel veriler 141 arkeolojik sitten oluşmaktadır. Yoğunluk haritası üzerinde 2006-2009 yılları arasında belgelenen ve Klazomenai sınırları içinde kalan arkeolojik sitlerin tümü görülmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Taşharmanı (6), Fidanlık (47), Göller (140), Bardakçı (141), Çiftliktepe (142), Dutlupınar (146), Delikkaya (156), Kiliseyanı (157), Mersinboğazı (164) ve Arap Deresi (165) 2009 yılı saha çalışmaları kapsamında yüzey araştırması gerçekleştirilen alanlardır (Harita: 2).

II. Klazomenai Adaları (Harita: 3)

Klazomenai khorasının yaklaşık % 10'unu oluşturan adalardan Hekimadası, Pınallı, Yassıca, İncirli ve Akçaada'da çalışılmıştır. Adalar arasında yüzölçümü en büyük olan ve olasılıkla savunma ve yerleşim amaçlı en yoğun kullanılan Uzunada'da çalışma yürütebilmek için T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na izin için başvurulmuş ancak hali hazırda adada sürdürülen çalışmalardan dolayı başvurumuz olumlu cevaplandırılmamıştır. Karantina Adası ise kazı çalışmaları kapsamında önceki yıllarda çalışılmış bir alan olduğundan 2009 yılı yüzey araştırması kapsamı dışında tutulmuştur.³ Adaların Klazomenai tarafından belirli süreçlerde tarım, ticaret ve savunma amaçlı kullanıldığı antik kaynaklardan bilinmektedir (Thuc.8.31.3-4; Pausanias 7.3.9; Strabon 14.1.36).

³ Ü. Güngör, "The History of Klazomenai in the Fifth Century and the Settlement on the Island", in A. Moustaka, et.al., (eds), *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropolis and Colony, Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Museum of Abdera, Abdera, 20-21 October 2001* (Thessaloniki, 2004), 121-133.

Adaların tümünde karşılaşılan en büyük problem bunların uzun süredir iskân görmemiş olmamalarından ötürü bitki örtüsünün çok yoğun ve buna bağlı olarak da yüzey buluntusu temsiliyetinin de düşük olmasıdır. Adaların tümünde örnekleme yapılmaksızın tüm alan taranmıştır. Yüzey buluntusu belgelenen alanlar koordinatlandırılarak haritaya işlenmiştir.

Akçaada büyüklüğü yaklaşık onüç hektar olan orta kısmı sarp kayalık küçük bir adadır. Yüzey buluntusu yoğunluğu güney kıyıda en yüksek derecede olup doğu ve batı yönünde de devam eder. Sarp kayalık olan kuzey burunda buluntu belgelenmemiştir. Yüzey buluntularından diagnostik örneklerin büyük bölümü Roma ve Bizans Dönemi'ne ait olmakla beraber adanın Arkaik ve Klasik Dönemde de farklı amaçlar için kullanılmış olduğunu belgeleyen seramik buluntuları da az da olsa ele geçmiştir.

Yüzölçümü yaklaşık yedi hektar olan İncirli Ada'nın tümü taranmış sadece kuzey ve güney kıyılarda iskândan ziyade depolama faaliyetlerinin varlığına işaret, sadece çatı kiremidi ve pithos parçalarından ibaret zayıf yüzey buluntusu belgelenmiştir.

Günümüzde turizme açık olan Yassıca Ada yaklaşık 20 hektarlık bir yüzölçümüne sahiptir. Adada yolların açılması ve bitki örtüsünün nispeten temizlenmiş olması yüzey görünürlülüğünü olumlu anlamda etkilemiştir. Adanın güneye bakan geniş kıyısı bugün yoğun olarak kullanılan kısımdır. Kuzey Burnu nispeten kayalık olup doğu ve batı kıyılar ile birlikte daha korunmuş halde. Yüzey buluntusu diğer adalarda da olduğu gibi genellikle kıyılarda yoğunlaşır. En belirgin iskân izleri adanın batı kıyısında yüzeyden kolaylıkla izlenen duvar temelleri ile temsil edilir. Doğu ve kuzey kıyılarda denize bakan dik yamaçlarda tarım terasları olduğu belgelenmiştir. Yüzey buluntuları çokça Bizans ve Roma Dönemi seramiğinin yanı sıra Arkaik ve Klasik döneme ait buluntuları içermektedir (Resim: 5).

Pınallı Ada yaklaşık 25 hektarlık bir yüzölçümüne sahiptir. Kuzeydoğuda bulunan dik yamaçlık ve sık bitki örtüsünün bulunduğu kısım dışında tüm alan taranmış ve tüm diagnostik buluntular toplanmıştır. Yüzey buluntuları Roma ve Bizans Dönemi seramiğinin yanı sıra Arkaik ve Klasik Dönem buluntularını da içermektedir. Adanın güney kıyısında yaklaşık 5 hektarlık alanda duvar temelleri iyi korunmuş olan harçlı yapı kalıntıları ve bunlarla ilişkili yoğun seramik buluntusu belgelenmiştir. Yüzey buluntuları yapının Bizans Dönemi'ne ait olduğunu ortaya koymaktadır.

Hekim Adası sistematik yüzey araştırması gerçekleştirilen adalar arasında 200 hektarlık yüzölçümü ile en büyük adadır. Adanın batı ve güney kıyılarında yoğun iskân izleri belgelenmiştir. Adanın batı kıyısında denize bakan hafif yüksek bir tepe üzerinde temelleri iyi korunmuş halde bir şapel yapısı olduğu görülmüştür. Şapelin yakın çevresinde Bizans Dönemi'ne ait konutlar belgelenmiştir. Adanın güneydoğu burunda denizin aşındırmasına bağlı olarak yüzey buluntusu nispeten daha belirgindir. Yaklaşık iki hektarlık alanda genellikle Roma Dönemi'ne ait olmakla beraber, Arkaik ve Klasik

Dönem iskânını belgeleyecek buluntular ele geçmiştir. Yüzeyde özellikle çatı kiremidi ve pithos parçaları yoğunluktadır. Adanın kuzeydoğu kıyısında kesitlerden nispeten fazla miktarda Klasik Dönem seramiği olduğu izlenmiştir. Yüzey buluntuları bu alanda bir Klasik Dönem yerleşimin varlığına işaret eder. Hekim Adası üzerinde ayrıca yine şapelin yakınında yakın döneme ait konut izleri olduğu görülmüştür. Adanın 19. yüzyıl ortalarında Kefalonya'dan gelen bir hekim tarafından satın alındığı ve adada bağcılık ve tahıl ziraati yapıldığı bilinmektedir (Resim: 6).

Urla adaları içinde yüzölçümü bakımından diğerlerinden büyük olan Hekim Adası, Pırnallı ve Yassicaada üzerinde yoğun ve daimi iskândan söz edilebilir. Ancak diğer adalar daha ziyade tarım faaliyetleri ile ilişkili geçici iskân ve depolama için kullanılmış olmalıdır. Yüzey buluntuları adaların Erken Arkaik Dönemde kullanıldığına işaret eder, ancak daha erken dönemlere ait kullanımın diagnostik yüzey buluntusu ile temsiliyetinin düşük olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Adalar üzerinde iskân ve ya depolama amaçlı olarak kullanılan alanların topografyanın daha uygun olduğu yumuşak eğimli kıyıya yakın noktalarda seçilmesi doğaldır, ancak dikkat çekici olan unsur özellikle Roma Dönemi öncesi buluntuların genellikle adaların Klazomenai'nin anakarada yer alan yerleşimini gören kıyılarda yoğunlaşıyor olmasıdır. Pırnallı ve Hekim Adasında iyi korunmuş mimari kalıntılar ile temsil edilen Geç Roma-Bizans ve 19. yüzyıl yerleşimleri de olasılıkla rüzgârların yönü de gözönünde bulundurularak doğu kıyılarda konumlanmaktadır.

III. Teos Khorası

Proje kapsamında önceki yıllarda Teos'un merkez yerleşimini oluşturan savunma duvarları ile çevrili 120 hektarlık alanda intensif yüzey araştırması tamamlanmıştır.⁴ Teos'un merkez yerleşimini oluşturan alanda jeo-arkeolojik birimler tanımlanmış ve herbiri için kültürel potansiyeli gösteren veriler derlenmiştir. Böylelikle Teos yerleşiminde derin kültür tabakaları ve Helenistik Dönem öncesi yerleşim dokusu belirlenerek arkeolojik kazı stratejisi oluşturmak mümkün olmuştur. Araştırmalar kapsamında sit alanının anıtsal mimari öğeleri ve surların yapılanmasını da gösteren topografik planı tamamlanmıştır (Plan: 1). Aynı süreçte Teos yerleşimini doğal peyzajı ile beraber korumaya yönelik olarak bir alan yönetim planı hazırlanmış, gerekli kamulaştırma sürecine ilişkin öneri raporu Seferihisar Kaymakamlığı'na sunulmuştur. Sit alanı içinde mevcut kadastral yollar üzerinden bir gezi güzergâhı hazırlanarak ODTÜ-TAÇDAM tarafından hazırlanan bilgilendirici levhalar Seferihisar Belediyesi'nin duyarlı girişimi sonucu önemli kalıntıların bulunduğu gerekli noktalara yerleştirilmiştir.

⁴ Y. E. Ersoy-E. Koparal, "Klazomenai Khorası ve Teos Sur içi Yerleşim Yüzey Araştırmaları", 25. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 28 Mayıs-01 Haziran 2007, Kocaeli; Y. E. Ersoy-E. Koparal, "Urla ve Seferihisar İlçeleri Yüzey Araştırması 2007 Yılı Çalışmaları", 26. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 26-30 Mayıs 2008, Ankara. Y. E. Ersoy-E. Koparal, "Urla ve Seferihisar İlçeleri Yüzey Araştırması 2008 Yılı Çalışmaları", 27. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, (25-29 Mayıs 2009, Denizli) (Ankara 2010), 127-135.

Teos Örenyeri ile ilgili araştırmalar 1980'li yıllardan bu yana Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin desteği ile sürdürülmektedir. 1993 yılından sonra Prof. Dr. Numan TUNA tarafından üstlenilen ve ODTÜ-TAÇDAM tarafından desteklenen Teos arkeolojik yüzey araştırmaları 1998 yılına kadar sürdürülmüştür. Daha sonra, 2006-2009 yıllarında Teos'taki araştırmalara yine ODTÜ-TAÇDAM desteği ile Doç. Dr. Yaşar Ersoy başkanlığında "Urla ve Seferihisar İlçeleri Yüzey Araştırması" kapsamında devam edilmiştir. Bu çalışmalar önceki yıllarda yürütülen arkeo-jeofizik araştırmalar ışığında Prof. Dr. Numan Tuna'nın danışmanlığında sürdürülmüştür ve yayına hazırlanmaktadır.

2009 yılı "Urla ve Seferihisar İlçeleri Yüzey Araştırmaları"nın bir diğer çalışma alanı Teos teritoryasının Klazomenai ile sınır oluşturduğu bölgedir. Bu bölgede çalışma yürütülen alanlar Bademler, İhsaniye, Turgut, Düzce, Çobanpınarı ve Azmak'tır. Topografik yapı, yazılı kaynaklar, kült alanlarının dağılımı, sınırları koruyan kalelerin konumlanışı ve sınır yazıtlarının konumu Bademler ve İhsaniye'nin Teos ve Klazomenai arasındaki sınırdaki bulunduğunu, Turgut, Düzce ve İhsaniye'nin ise Teos khorası sınırları içinde yer aldığını ortaya koyar (Harita: 4).

Öte yandan dar birer vadi ile güney kıyıya açılan Çobanpınarı ve Azmak için durum daha karmaşık olmalıdır. Güney kıyıda bulunan bu iki alanın Teos ve Klazomenai arasında farklı politik süreçlerde el değiştirmiş olması mümkündür.

Çobanpınarı, olasılıkla Daphnous olan ve Klazomenai'nin güney yönündeki son yerleşimi ve savunma kalesi olan Yarentepe'nin önünde güney denizine açılan vadidir. Bu alanda saptanan 8 yerleşimden biri hariç tümü üç hektardan küçük olup Yarentepe'ye bağlı yerleşimler olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Yarentepe'nin hemen doğusunda yüksek tepede antik dönemde kullanıldığı anlaşılan bir taş ocağı belgelenmiştir (Resim: 7). Bu alanda kayalar üzerinde keski izleri net olarak izlenebilmektedir, etrafta yarı işlenmiş bloklar bulunmaktadır. Tepenin en yüksek noktasında düzensiz bloklardan oluşan ve muhtemelen savunmaya yönelik bir yapılanmaya işaret eden mimari kalıntılar belgelenmiştir. Bu mimari yapılanma prehistorik mimari ile ilişkili olabilir ancak yüzeyde diagnostik buluntuya rastlanmamıştır.

Çobanpınarı Vadisi'nin son bulunduğu noktada Çataltepe üzerinde yaklaşık 15 hektarlık alanda yoğun olarak mimari buluntu ve yüzey seramiği belgelenmiştir. Yüzeyde ele geçen seramik buluntular Arkaik, Klasik ve Roma dönemlerine tarihlenmektedir. Yerleşim Azmak Limanına hâkim stratejik bir konumdadır (Resim: 8).

Azmak Bölgesi Turgut ve Düzce'nin bulunduğu verimli ovoidan güney kıyıya açılan dar boğaz ve 2 kilometrelik kıyı şeridinden oluşmaktadır. Bölgede yürüttüğümüz sistematik yüzey araştırması sonucunda 4 adet yerleşim ve 10 adet tümülüs tespit edilmiştir. Kıyı boyunca sıralanmış halde 10 adet tümülüsün tümü Klazomenai'den iyi bilinen ve Arkaik Döneme tarihlenen yığma taş tekniğinde inşa edilmiştir.

Tümölüsler antik dönemde ve yakın zamanda tahrip edilmiş olduğundan ilk kullanım evrelerini arkeolojik buluntu ile belirlemek mümkün değildir. Ancak çapları 5 metre ile 10 metre arasında değişen tümölüslerin inşa teknikleri Arkaik dönemde yapılmış olduğunu düşündürmektedir. Birkaçının etrafında Arkaik Dönem ve Helenistik Dönem buluntularının bir arada ele geçmesi mezarların birkaç kullanım evresine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Tümölüslerin dokuz tanesi basit yığma taş tekniğinde inşa edilmişken sadece Kokurdak Koyu yakınında yüksekçe bir kayalık üzerinde belgelenen mezar yapısı 2.30x4.50m. boyutlarında girişi güneye bakan dikdörtgen bir mezar odası şeklindedir. Etrafında yoğun olarak ele geçen yığınlar halindeki orta boy taşlar mezar odasının üzerinin yine yığma taş tekniği ile örtüldüğünü ve tümölüs şeklinde inşa edildiğini ortaya koyar (Resim: 9).

Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan Azmak Boğazının batı yamaçlarında yeralan 150 metre çapındaki açıklık alanda olasılıkla Geç Roma Dönemi'ne ait konutların iyi korunmuş temelleri ve yer yer ayakta kalan duvarları belgelenmiştir. Yüzeyde ele geçen buluntuların tümü Geç Roma Dönemi'ne aittir.

Azmak Vadisinden kuzeydoğuya ilerlendiğinde, Kılıç Pınarı'na yakın bölgede genişlikleri 1.30 metreyi bulan ve yaklaşık 45 metre boyunca doğu-batı istikametinde devam eden sanduka duvarlar belgelenmiştir. Sanduka duvarların hemen önünde 8 metrelik bir giriş izlenimi uyandıran ve her iki yanında bastion benzeri 4 metre çapında yuvarlak planlı yapılar bulunan mimarî bir yapılanma izlenmiştir. Ancak bu alanda söz konusu kalıntıları tarihlendirmeye yarayacak diagnostik buluntu ele geçmemiştir.

Azmak Koyu'ndan batıya doğru ilerlendiğinde, Büyük Evli Koyu ile Küçük Evli Koyu arasında güneye doğru belirgin bir biçimde uzanan burun üzerinde yaklaşık olarak onbeş hektarlık alanda yüzeyde mimarî yapılara ait temeller ve seramik belgelenmiştir. Ele geçen seramikler bu alanda Geç Antik Dönemin yanı sıra Klasik Dönem boyunca yoğun bir iskânın varlığına işaret etmektedir. Antik Dönem yerleşimi ile bağıntılı olarak doğu-batı yönünde 12 m. kadar uzanan düzgün bloklardan inşa edilmiş bir mekâna ait duvar belgelenmiştir. Duvarın inşa biçimi ve harç kullanılmayışı bunun Roma Dönemi öncesine tarihlenmesi gerektiğini ortaya koyar.

Bademler, İhsaniye, Turgut ve Düzce'nin yer aldığı verimli allüvyal ova Teos sınırları içinde yer almaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar sonucu 18 arkeolojik sit belgelenmiştir.

Camiyığı olarak adlandırılan mevkide yaklaşık 1 hektarlık alanda Roma Dönemi'ne ait yüzey buluntuları belgelenmiştir. Ayrıca aynı alanda inşa tarihi olasılıkla Geç Roma-Bizans Dönemi bir hamam yapısına ait mimarî kalıntılar tespit edilmiştir.

Bademler Köy merkezine yakın Kesikkaya olarak adlandırılan mevkide Antik

Dönem'de kullanılmış olan bir taş ocağı olduğu bilinmektedir. Söz konusu taş ocağı Seferihisar, Karagöl yakınında bulunan taş ocağı ile birlikte Teos'un imar faaliyetlerinde kullanılmış olmalıdır.

Yine Bademler Köyü yakınında zeytinlik arazi içinde bulunan ve yaklaşık iki hektarlık bir alana yayılan Tümbek olarak adlandırılan küçük tepe üzerinde Roma ve Bizans seramiğinin yanı sıra olasılıkla Geç Neolitik ve ikincibinin ilk yarısına yani olasılıkla Orta Tunç Dönemi'ne tarihlendirilen günlük kullanım kaplarına ait parçalar ele geçmiştir.

Bademler civarında son olarak Hanyıkığı olarak adlandırılan mevkide yaklaşık 100 metre çapındaki bir alanda Roma ve Bizans Dönemi'ne ait yüzey buluntusunun yanı sıra konutlara ait yapıtaşları ve temel duvarları belgelenmiştir.

Turgut yakınında Bürüncük olarak bilinen mevkide duvarları halen ayakta iyi korunmuş halde bir Bizans yerleşimi mevcuttur. Binalar fotoğraflanarak belgelenmiş ve sistematik olarak yüzey buluntusu toplanmıştır. Bu kesimde iskân alanı yaklaşık 500 metre çapında bir alanı kaplamaktadır.

İhsaniye Köyü'nün batısında Balıklı Dere Mevkii'ne yakın alanda ise doğu-batı yönünde uzanan ve dik yamaçlarla çevrili küçük bir boğaz oluşturan alanda yamaçlar üzerinde yer yer sanduka duvar biçiminde olan toprak harçlı teras duvarları belgelenmiştir. 500 metre uzunluğunda olan boğaz boyunca her iki yamaçta teraslar devam etmektedir. Yüzeyde ele geçen buluntular seyrek olup MS 3.-5. yüzyıllara tarihlenmektedir.

İhsaniye Köyü'nden batı yönünde ilerlendiğinde köyün zeytinlik arazisi içinde yaklaşık 100 metre çapında alanda Roma Dönemi'nin yanı sıra Arkaik ve Klasik Döneme tarihlenen yoğun yüzey buluntusu belgelenmiştir. Bu noktadan Taşkesiği'ne doğru 1 km. kadar ilerlenmiş yer yer yamaçlarda tarım faaliyetinin varlığına işaret eden tarım terasları saptanmıştır.

Klazomenai ve Teos arasındaki sınır bölgesinde sistematik arkeolojik yüzey araştırması gerçekleştirilen bir diğer alt bölge Düzce'dir. Düzce civarında Herakleia, Ağıltepe, Asarcıktepe, Kızılayan Tepesi, Kılıç Pınarı ve Paşa Çiftliği adlı mevkilerde çalışılmıştır. Düzce köy merkezinde bulunan Herakleia, yerleşim tarihçesi Roma Dönemi'ne ve olasılıkla öncesine uzanan bir antik yerleşimdir. Bugün Düzce Köyü bu yerleşim üzerine kuruludur. Herakleia'da bir keşif çalışması yapılarak şipolyen kullanılmış yazıtlar, mezar taşları ve mimarî elemanlar fotoğraflanarak belgelenmiştir. Yerleşimde yine şipolyen malzeme ile inşa edilmiş Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait bir medrese kompleksi ve hamam yapısı bulunmaktadır.

Düzce'nin kuzeyinde bulunan Asarcıktepe üzerinde ise Roma-Bizans Dönemi'ne ait yapı temelleri ve yoğun yüzey buluntusu belgelenmiştir. Tepenin özellikle batı

yamacında konut temelleri oldukça net izlenebilmektedir.

Düzce'ye yakın Kılıç Pınarı adlı alan kuzey-güney doğrultusunda uzanan sarp yamaçlardan oluşan bir boğazdır. Bu mevkide tüm alan intensif yöntemle taranmıştır. Doğal bir su kaynağı üzerine inşa edilmiş bir çeşme binası iyi korunmuş halde olup mimarî yapısından dolayı Bizans Dönemi'ne ait olmalıdır. Çeşme binası etrafında az sayıda Geç Antik Dönem seramiği ele geçmiştir. Boğazda Azmak koyuna bakan yamaçlarda doğal teraslar üzerinde Bizans ve Roma Dönemi'ne ait seramikler ve çok sayıda Roma Dönemi çatı kiremidi ele geçmiştir.

Kılıç Pınarı Boğazı'nın hemen batısında yaklaşık iki hektarlık alanda yoğun olarak, MÖ ikinci binin ilk yarısına yani Orta Tunç Dönemi'ne tarihlenebilecek kaba günlük kullanım kaplarına ait seramikler bulunmuştur. Aynı alanda tahrip edilmiş bir mezar içinde seramik parçaları ve kemikler olduğu gözlenmiştir. Bu alanda aynı yoğunlukta olmamakla beraber, onbeş hektarlık alanda Prehistorik Dönem'e ait olması muhtemel mimarî yapılanma ve yüzey buluntuları belgelenmiştir.

Yaklaşık 20 hektarlık bir alanı kaplayan Kızılayın Tepesi'nin zirve noktasında ve doğu eteklerinde yoğun olarak hayvan ağılları yer almaktadır. Tepenin hemen tüm yamaçlarında antik döneme ait düzgün taşlardan oluşan temellerin yanı sıra yüzeyde zeytin değirmenleri, işlenmiş yapı blokları ve sütun parçaları dikkati çekmektedir.

Kızılayın Tepesi'nin güneydoğu yönünde bulunan Paşa Çiftliği adlı mevkii günümüzde askeriye'nin ağaçlandırma alanıdır ve yaklaşık iki kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Tüm alan intensif yöntemle taranmış ve bu mevkide üç farklı noktada yüzey buluntusu yoğunluğu belgelenmiştir. İlk olarak mozaik ocağı olarak bilinen alanda yüzeyde dağınık halde çok sayıda işlenmiş yapı bloğu, kuyu bileziği, şarap üretimi için kullanılan aktaçlı tekne olduğu gözlenmiştir. Yüzey buluntusu olarak seramik şaşırtıcı biçimde azdır ve aralarında diagnostik örnek yoktur.

İkinci alan Paşa Çiftlik Tepesi olarak adlandırılan tepedir. Tepenin özellikle güney yamacında yoğunlaşan yüzey buluntuları 5 hektarlık bir dağılım gösterip Arkaik, Klasik ve Roma dönemlerine tarihlenmektedir.

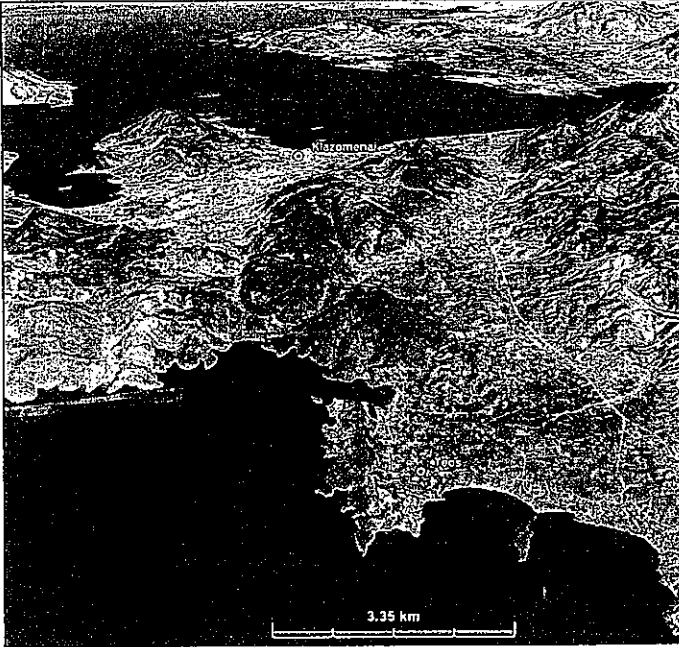
Son olarak Ağıltepe'ye yakın alanda yaklaşık 10 hektarlık alanda Roma ve Bizans dönemlerine ait yüzey buluntusu belgelenmiştir. Alanın geri kalan kısmında yamaçlarda izlenen tarım terasları ve seyrek yüzey buluntusu alanın tarım amaçlı kullanımını da ortaya koymaktadır.

IV. Teos nekropol alanları ve Tümülüsler

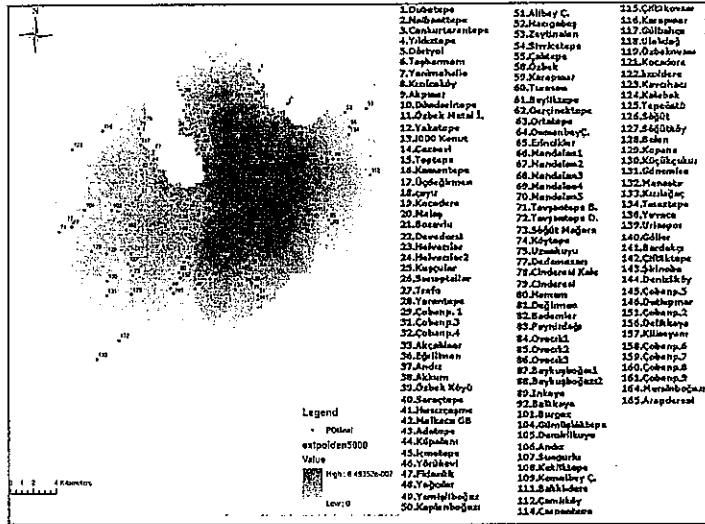
2009 yılı saha çalışmaları kapsamında Teos merkez yerleşim etrafındaki nekropol alanları ve tümülüslerde çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı Teos'un yerleşim düzenini bütüncül bir bakış açısı ile tanımlayabilmek, merkez yerleşim ve nekropol alanlarının bir arada değerlendirilmesi ile arkeolojik peyzajın kurgulanmasını sağlamaktır. Bir sonraki aşamada bu verilerin değerlendirilmesi ile polis ve asty'nin oluşum süreçleri ile beraber bu süreçlerde arazi kullanımını açıklayabilmek amacı güdülmüştür. Teos Antik Kenti'nin nekropol alanı surfa çevrili merkez yerleşimin batısında kalan, Dalyan Burnu, Akkum Burnu, Sırtlan Koyu, Ekmeksiz Koyu, Killik Burnu, Değirmen Burnu ile Çamtepe, Ekmeksiz Tepesi ve Değirmen-tepe ile vurgulanan üç kilometrekarelik bir alandır (Plan: 2).

Söz konusu alanın tümü intensif yöntemle taranmış kaçak kazı veya müze kazısı ile ortaya çıkmış mezarların tümü belgelenmiş ve bir katalog hazırlanmıştır. Gömü tipi ve tarihi belirlenebilen mezarlar kataloga işlenmiştir. Kuşkusuz kazı ile ortaya çıkarılmadıkça ya da tahrip söz konusu olmadıkça mezarlara ilişkin tarihsel sürecin belirlenmesi mümkün değildir. Yüzey araştırması tekniklerinin el verdiği ölçüde tüm mezarlar belgelenmiştir. Bu alanda 35 adet tümülüs mezarın yanı sıra 32 adet çatı kiremidi, 12 adet taş ve terracotta lahit, 1 adet tonoz mezar ve 5 adet pithos mezar belgelenmiştir. Mezarların yoğun olarak yer aldığı bu alanın dışında merkez yerleşimin doğusunda kalan arazide dağınık halde bulunan 20 adet tümülüs olduğu saptanmıştır. Bu tümülüsler Sazlıgöl, Mangırtepe, Tuzlabacı, Haritacılar sitesi, Göztepe ve Karagöl Mevkii civarında yer alırlar. Söz konusu Tümülüslerin çapları 7 ile 20 metre arasında değişmektedir. Hemen tümünün üst konisi tahrip edilmiş durumda olup üzerinde kaçak kazı çukuru bulunmaktadır.

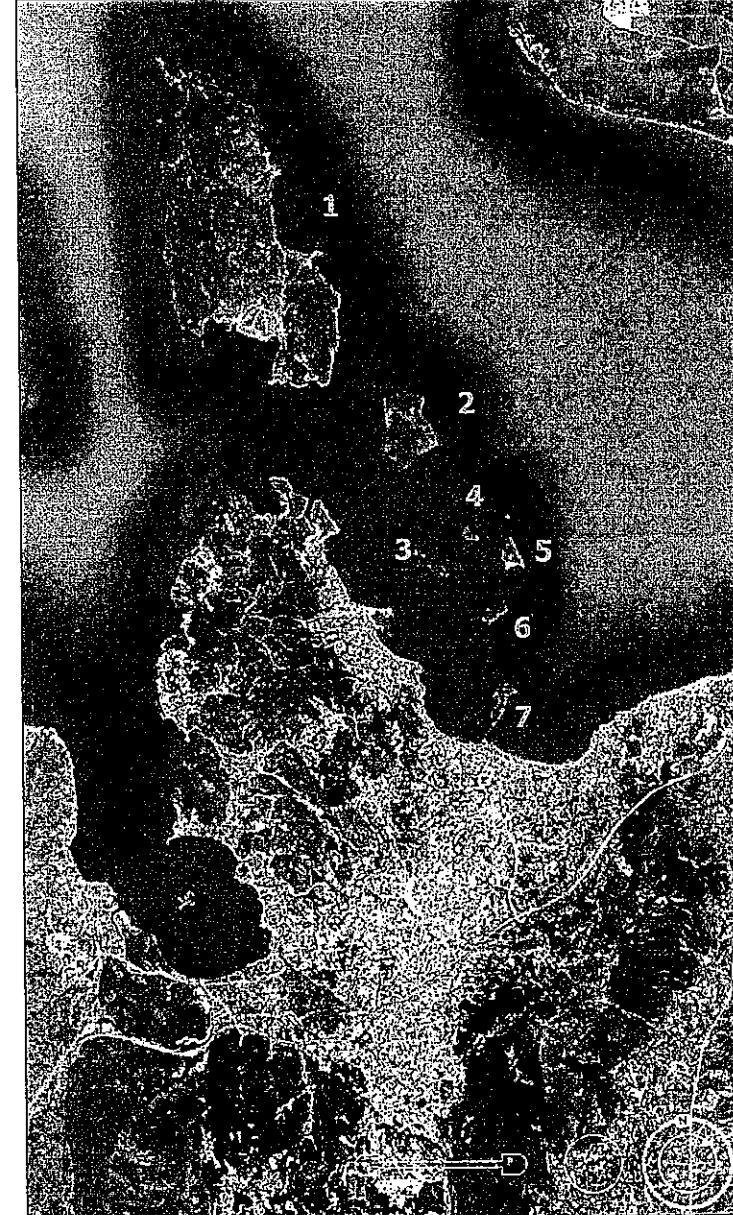
Proje kapsamında bölgenin yerleşim tarihçesinin yanı sıra paleo-coğrafyasına ilişkin bilgi edinilmesi de amaçlanmaktadır. CBS tabanlı yazılım kullanılarak verileri görsel olarak da anlaşılır kılan haritalar üretilmekte ve bölgeye dair tüm veri ve kültürel mirasın işlendiği veritabanı her saha çalışması sonrasında güncellenmektedir. "Seferihisar ve Urla İlçeleri Yüzey Araştırmaları Projesi" Kuzey İonia Bölgesi'nin önemli bir kısmını oluşturan Teos ve Klazomenai'ye ait arazide sistematik yüzey araştırması yöntemleri ile veri toplayarak gelecekte farklı yaklaşımların sorularına da cevap verecek bir veritabanı oluşturulmasına hizmet etmektedir.

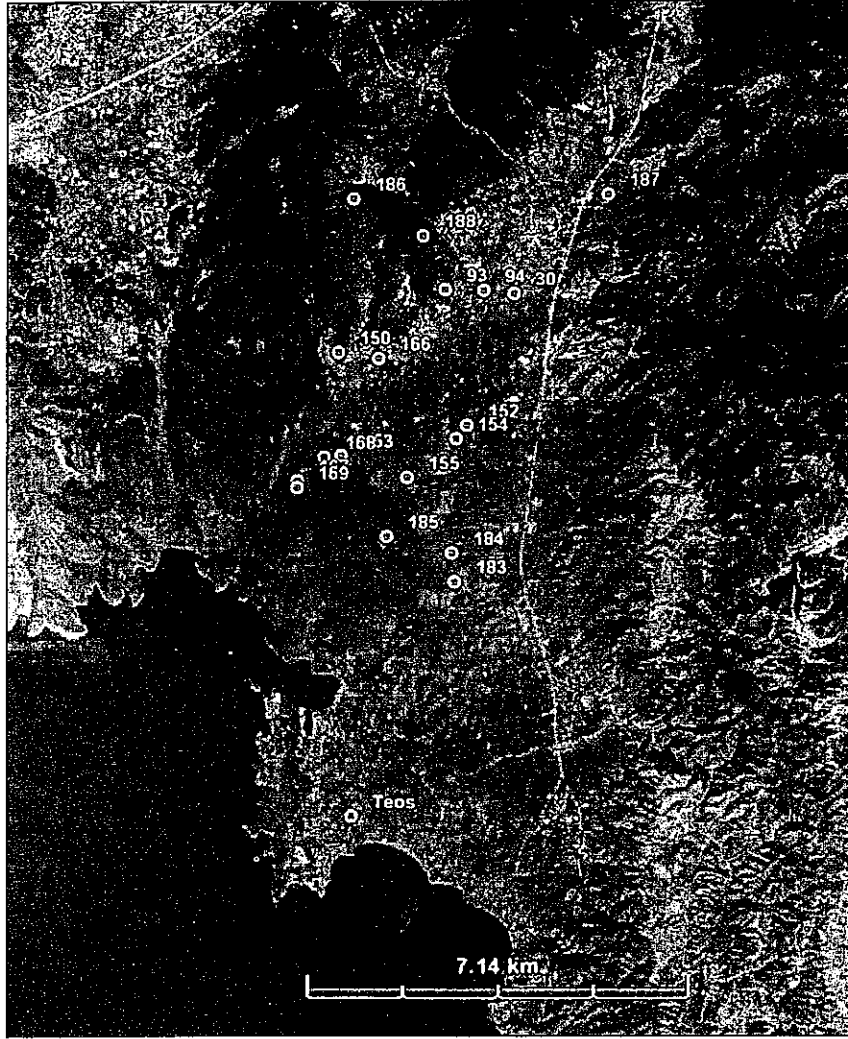
Harita 1: Klazomenai ve Teos polis yerleşimlerinin konumları ve art-alanları.

Harita 2: Yoğunluk haritası üzerinde Klazomenai khorası sınırları içinde kalan yerleşimlerin dağılımı.

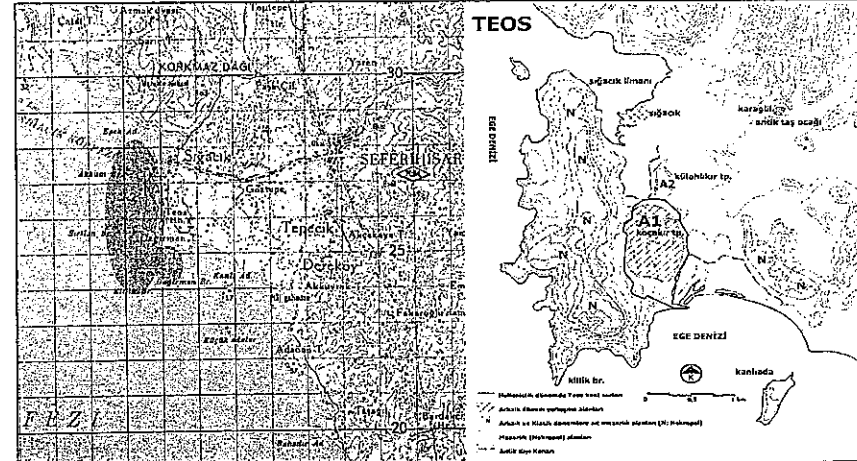

Harita 3: Klazomenai Adaları, Uzunada (1), Hekimadası (2), Akçada (3), İncirliada (4), Yassicaada (5), Pınallı (6), Karantina (7).

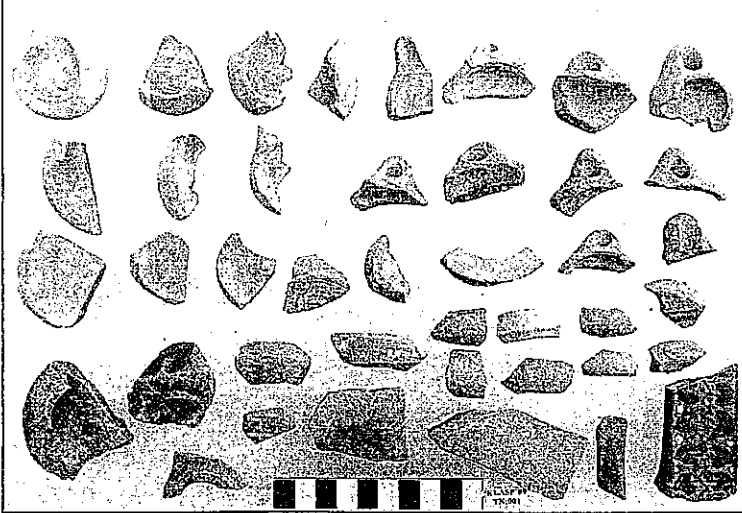
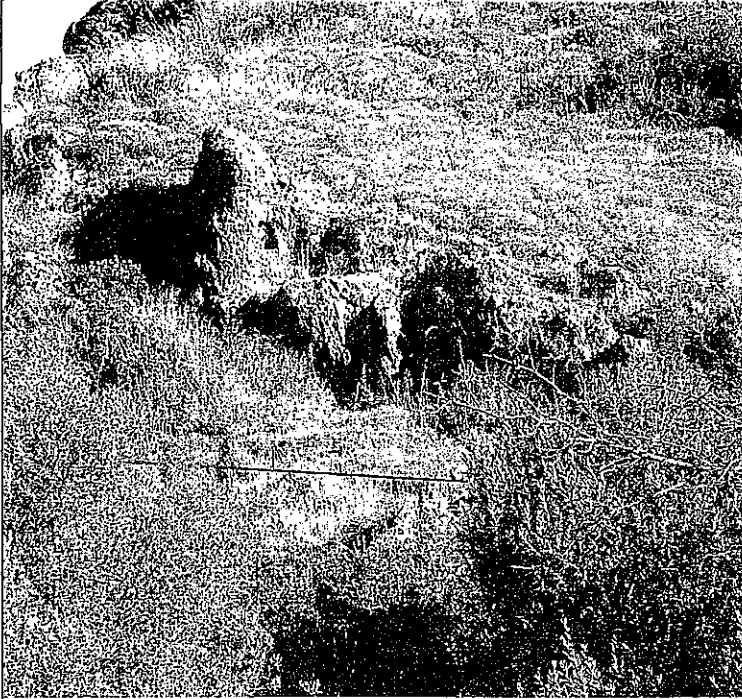

Harita 4: Teos art-alanının Klazomenai ile sınır oluşturduğu kesimde 2009 yılında belgelenen sitlerin dağılımı (30.Camiyıkığı, 93.Kesikkaya, 94.Tümbek, 150.Bürüncük, 152.Herekas, 153.Ağıltepe, 154.Asarcık, 155.Kızılayan, 166.Düzce, 167.Kılıçpınarı 1, 168.Kılıçpınarı 2, 169.Kılıçpınarı-Düzce arası, 183.Paşaçıftlığı 1, 184.Paşaçıftlığı 2, 185.Paşaçıftlığı 3, 186.Ihsaniye Batı, 187.Hanyıkığı).

Plan 1: Teos Topografik Planı.

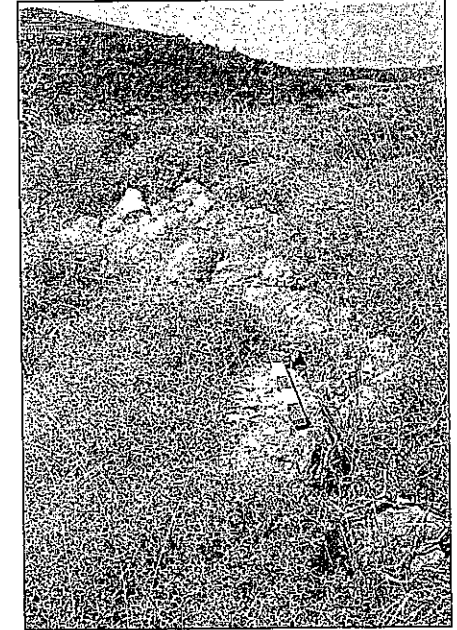
Plan 2: Teos nekropol alanının konumu ve planı.

Resim 1: Taşharmanı, nişli yapı ve Arkaikdöneme tarihlenen kandiller.

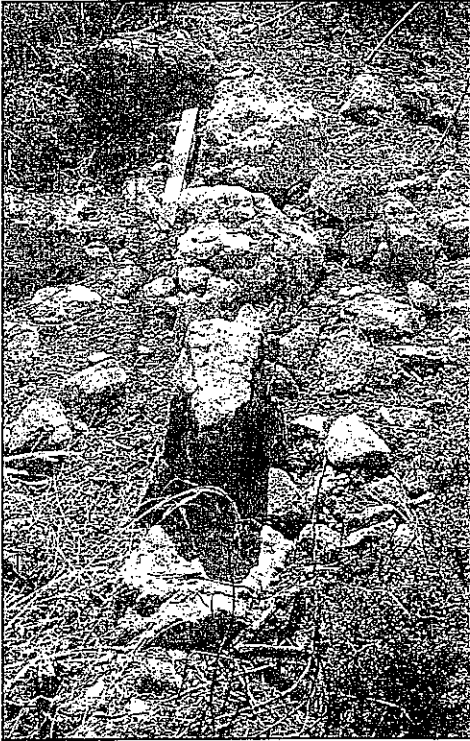
Resim 2: Yağcılar Köyü, Kiliseyanı Mevkii. Geç Antik dönem yapısı.

Resim 3: Çiftliktepe, teras duvarları.

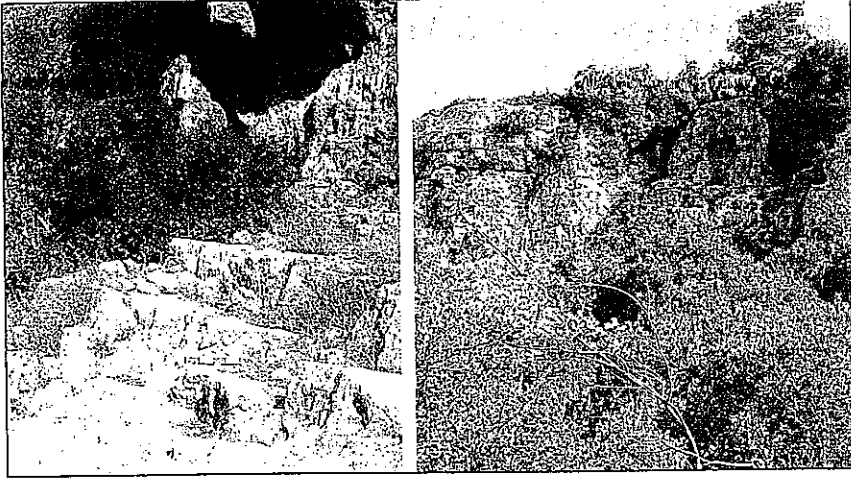
Resim 4: Arap Deresi, Geç Antik dönem yapısı ve mimari parçalar.

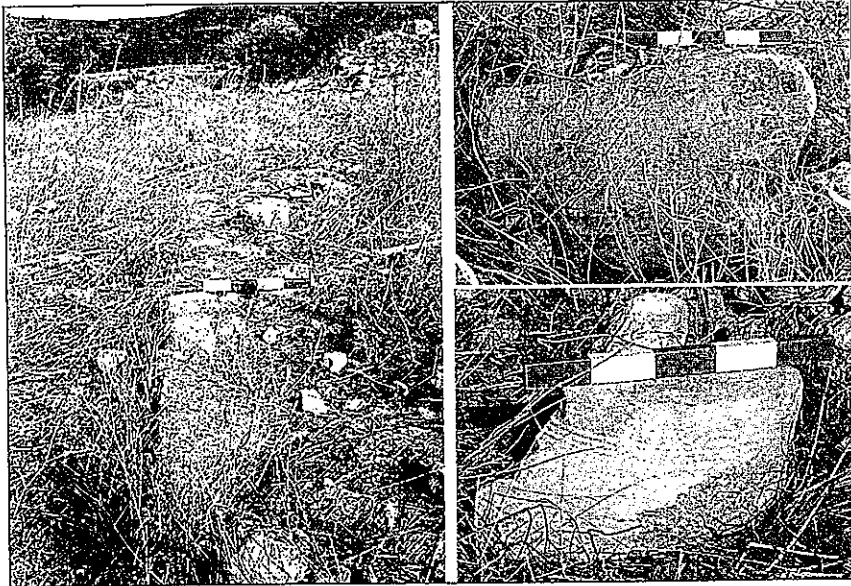
Resim 5: Yassıcaada, yüzeyden izlenen duvar temelleri.

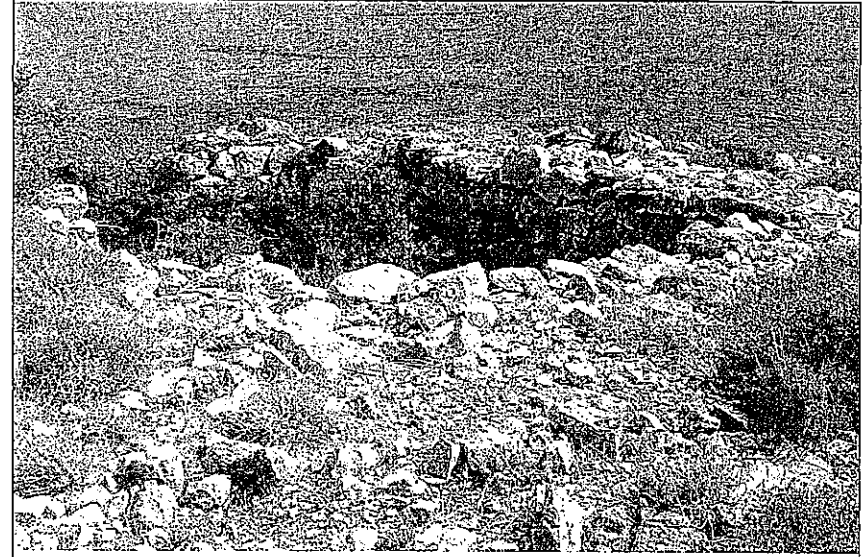
Resim 6: Pınallı Ada, arkeolojik kültür tabakalarının izlendiği kesitler ve Bizans Dönemi Yapısı.

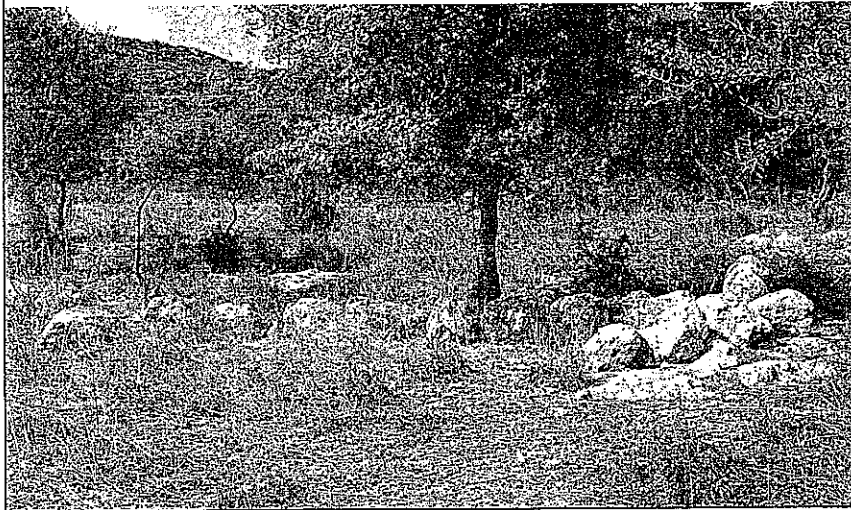
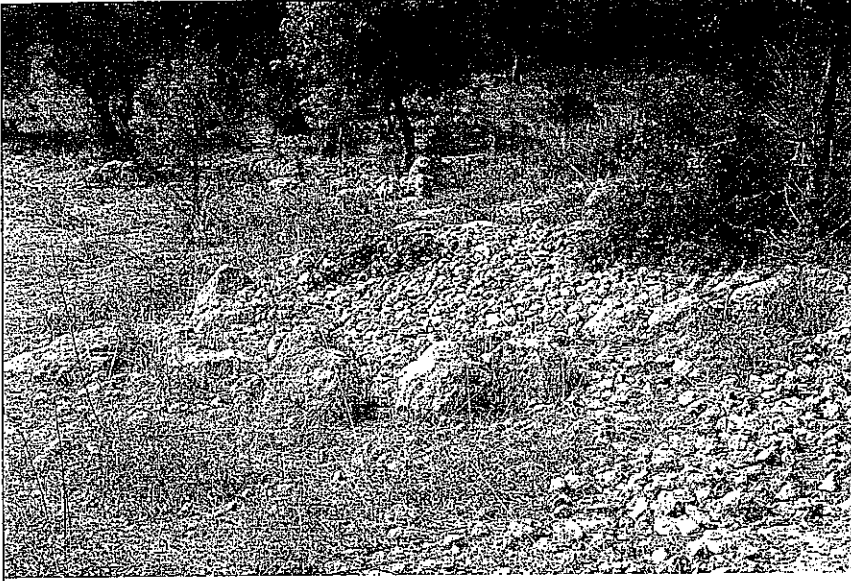
Resim 7: Çobanpınarı, antik dönem taşocağı.

Resim 8: Çataltepe, duvar temelleri ve mimari parçalardan örnekler.

Resim 9: Azmak Bölgesi, Kokurdak Koyu'nda bulunan oda mezarlı tümülüs ve üst konisi tahrip edilerek üzerine beton platform yapılmış olan yığma taş tümülüs.

Resim 10: AzmakBölgesi'nde savunma duvarı temelleri.